

Araştırma Makalesi • Research Article

Türkmen Öğrencilerin Türkmenistan'da Ortaokullarda Sosyal Bilgiler Kapsamında Okutulan Dersler Hakkındaki Görüşleri

Turkmen Students' Views on Lessons Learned Equivalently with Social Studies in Middle Schools in Turkmenistan

Mehmet Oran ^{a*}

^a Dr., Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 64200, Uşak-Türkiye.
ORCID 0000-0001-5995-8430

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 16 Ağustos 2018
Düzeltilme tarihi: 05 Kasım 2018
Kabul tarihi: 17 Aralık 2018

Anahtar Kelimeler:

Öğretim programı
Sosyal Bilgiler
Türkmenistan

ÖZ

Bu çalışma, Uşak Üniversitesinde öğrenim gören Türkmen öğrencilerin Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan dersler hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmanın orijinal tarafı Türkmen öğrencilerin Türkmenistan'da ortaokullarda okutulan Sosyal Bilgiler kapsamındaki dersler hakkındaki görüşlerini ortaya koyan bir çalışmanın olmaması ve bu çalışmanın bu boşluğu gidermesidir. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden durum çalışması modeli uygulanmıştır. Araştırmada nitel veri analizlerinden betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubun oluşturulurken amaçsal örneklem yöntemine başvurulmuştur. Bu bağlamda Uşak Üniversitesinde öğrenim gören toplam 10 Türkmen öğrenciye yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Araştırmanın sonunda; Türkmenistan'daki Sosyal Bilgiler ile eşdeğer derslerin bilimsel, açık ve net, ulusal değerleri yansıttığı, diğer ulusların kültürleri hakkında bilgi verdiği, günlük hayatla ilişkili konular içerdiği sonucu ortaya çıkmıştır.

ARTICLE INFO

Article history:

Received 16 August 2018
Received in revised form 05 November 2018
Accepted 17 December 2018

Keywords:

Curriculum
Social Studies
Turkmenistan

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal the views of the Turkmen students studying at Uşak University about the lessons taught in Social Studies in middle schools in Turkmenistan. The original side of this study is that there is no study which shows the opinions of Turkmen students about the courses in Social Studies in Turkmenistan and this study fulfills this gap. In the study, the case study model was applied from the qualitative research techniques. In this research, descriptive analysis method was used. The aim of the study group was to create a goal-based sampling method. In this context, a semi-structured interview form was applied to 10 Turkmen students studying at Uşak University. At the end of the research; It is concluded that the equivalent lessons of the Social Studies in Turkmenistan are scientific, loud and clear, reflect national values, contain information about the cultures of other nations and the subjects related to daily life.

1. Giriş

Eğitim toplumca belirlenen ve insanlarda istendik yönde meydana gelmesi planlanan etkinlikler bütünü olarak adlandırılırken (Fidan, 2012), öğretim ise belli bir amaç doğrultusunda eğitim kurumlarınca öğrencilerde gerçekleştirilmesi beklenen bilgi aktarma işi olarak adlandırılmaktadır (Güneş, 2014). Eğitim-öğretim, vatanına

ve milletine bağlı, ülkesinin geleceği için çalışan, etkin bir vatandaş yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bunun için de belli bir plan dahilinde olması gerekmektedir, yani bir programının olması gerekir (M.E.B., 2008). Öğretim programı ise; öğrencilere karşılaştıkları sorunlar karşısında sorunların çözümüne yönelik çözüm bulmalarına imkân sağlayan yoldur (Yalar, 2010). Altunöz (2008) öğretim programını; okulun amaçları doğrultusunda öğrencide öğrenilmesi planlanan ders konularının amaçlarını,

* Sorumlu yazar/Corresponding author
e-posta: mehmetoran@gmail.com

içeriğini, öğrenme-öğretme sürecini ve ölçme-değerlendirme yöntemlerini gösteren kılavuz olarak tanımlamaktadır. Bu çalışmada öncelikle Türkmenistan'da eğitim ve öğretim konusu üzerinde durularak öğretim programının yapısı hakkında bilgiler verilmiştir.

Sovyetler Birliği'nden ayrıldıktan sonra kendi kültürel kimliğini oluşturmak isteyen Türkmenistan Türkmen kimliğine bürünmüştür ve eğitime önem vermeye başlamıştır. Eğitime verilen önemle birlikte okuma yazma oranı da artmıştır ve ülkede okuma yazma oranı %98 olduğu bilinmektedir. Son yıllarda da Türkmenistan özellikle de tıp alanına büyük önem vererek bu alanda kendilerini geliştirmek istemektedirler (Yılbat, 2001).

Türkmenistan ile Türkiye arasındaki ilişkilere baktığımızda; Türkmenistan'ın Sovyetler Birliği'nden ayrılmasından sonra artmıştır ve Türkmenistan Türkiye'yi kendine dost bir ülke olarak görmüştür (Duymaz, 2015). 29.02.1992 tarihinde Aşgabat'ta imzalanan anlaşmayla Türkmenistan ile Türkiye arasındaki ilişkiler daha da yoğunlaşmıştır ve bu anlaşmada her ülke arasındaki siyasi, kültürel, ticari, haberleşme, sağlık, askeri ve eğitim gibi pek çok konu üzerinde durulmuştur. Eğitim alanına dair ilişkilere göz attığımızda; imzalanan bu anlaşmayla her iki ülke eğitim-öğretimde çıkabilecek sorunların giderilmesi için üçer kişiden oluşan bir komisyonun kurulmasına karar vermiştir. (Rahmanov, 2004). 15 Ağustos 2014 yılında Türkmenistan'ın Türkmenbaşı kentinde imzalanan eğitim anlaşmasıyla birlikte Türkmenistan ile Türkiye arasındaki eğitim ilişkileri daha da artmıştır. Bu anlaşmaya göre; her iki ülke eğitim alanındaki tecrübelerini birbirleriyle paylaşarak resmi olarak birbirlerini tanıyacaklar. Ayrıca eğitim alanında uzmanların hazırlanması, öğrenci değişimleri, bilimsel araştırmaların artırılması vb. konularda düzenlemelere gidilmesi kararı alınmıştır (T.C. Başbakanlık, 2014).

Tablo:1'de Türkmenistan'da ortaokullarda okutulan Sosyal Bilgiler ile eş değer dersler, Oran'ın (2018) "Ortaokul Sosyal Bilgiler ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programlarının Azerbaycan ve Türkmenistan'daki Eşdeğer Derslerin Öğretim Programlarıyla Karşılaştırılması" adlı doktora tezinden yararlanılarak tablo şeklinde verilmiştir (Oran, 2018).

Tablo 1. Türkmenistan'da Ortaokullarda Okutulan Sosyal Bilgiler İle Eşdeğer Dersler

5. sınıf	6. sınıf	7. sınıf	8. sınıf
Yaşam İlkeleri	Yaşam İlkeleri	Yaşam İlkeleri	Yaşam İlkeleri
Fiziki Coğrafya	Bölgeler ve Okyanuslar Fiziki Coğrafyası	Türkmenistan Fiziki Coğrafyası	Türkmenistan İktisadi ve Yaşam Coğrafyası
Eski Dünya Tarihi	Ortaçağ Tarihi		Yeni Tarih
		Türkmenistan Tarihi	Türkmenistan Tarihi
			Türkmenistan Devlet ve Hukuk Esasları

Bu çalışmada Uşak Üniversitesi'nde öğrenimlerine devam eden Türkmen öğrencilerinin Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerin değerlendirilmesi üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda çalışmamızın ana sorusu şu şekildedir:

Uşak Üniversitesi'nde öğrenimlerine devam eden Türkmen öğrencilerin Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan dersler hakkındaki düşünceleri nelerdir?

Bu çalışma Uşak Üniversitesi'nde öğrenimlerine devam eden Türkmen öğrencilerin Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan dersler hakkındaki düşüncelerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca bu çalışma ileride bu alanda yapılacak olan çalışmalara ışık tutmayı da amaçlamaktadır.

Bu çalışmayı diğer çalışmalardan farklı kılan tarafı, Türkmen öğrencilerin Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslere ilişkin düşüncelerini ortaya koyan bir çalışmanın olmaması ve bu çalışmanın bu eksikliği gidermek adına önemli olmasıdır.

Bu araştırma 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Uşak Üniversitesinde öğrenimlerine devam eden 10 Türkmen öğrenci ile sınırlıdır. Ayrıca araştırmaya Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan dersler dâhil edildiği için, araştırma Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan dersler ile sınırlı tutulmuştur.

2. Yöntem

Araştırmanın yöntem basamağında; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analiz edilmesi yer almaktadır.

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma tekniklerinden durum çalışması modeli uygulanmıştır. Olay incelemesi, örnek olay inceleme yöntemi, örnek olay çalışması, vaka çalışması gibi çeşitli isimlerle karşımıza çıkan durum modeli çalışmasında genelleme amacı taşımak yerine bir konu üzerine derinlemesine bilgi toplamak amaçlanmaktadır. Durum modeli çalışmasında bir konu üzerinde sistematik olarak bilgi toplama, toplanan bilgileri analiz etme ve sonuçları ortaya koymak vardır (Aytaçlı, 2012). Bu bağlamda bu çalışma, Uşak Üniversitesinde öğrenim gören Türkmen öğrencilerin Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan dersler hakkındaki görüşlerini ele alarak konu üzerinde derinlemesine bilgi toplayıp, toplanan bilgileri analiz ederek sonuçları ortaya koymaktadır.

2.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubunu oluşturulurken amaçsal örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir veya elverişli örneklem yöntemine başvurulmuştur. Bilindiği üzere bu örneklem yönteminde kolay olanı seçmek, zaman, çaba ve paradan tasarruf sağlamak ön plandadır (Baltacı, 2018). Amaçsal örneklemde; yapılan çalışmanın amacı açısından derinlemesine araştırma yapmak amacıyla bilgi bakımından zengin durumlar seçilmektedir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008).

Araştırmanın çalışma grubunu Uşak Üniversitesi'nde öğrenimlerine devam eden 10 Türkmen öğrenci oluşturmaktadır. Bu seçimde Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerin ders kitapları, öğretim programları ve mülakata katılacak öğrencilerin ulaşılabilirliği göz önünde bulundurulmuştur. Çalışma grubuna ulaşmada öncelikle çalışmaya katılan Türkmen öğrencilerin derslerine giren öğretim görevlileri ile iletişim kurularak öğrencilerin Türkçeyi düzgün kullanıp kullanmadıkları hakkında bilgi toplanılmıştır. Daha sonra araştırma kapsamında Türkmen öğrencilerin sorulara verebilecekleri cevaplar göz önünde bulundurularak çalışma grubu oluşturulmuştur.

Tablo 2. Uşak Üniversitesinde Öğrenim Gören Mülakata Katılan Türkmen Öğrenciler İle İlgili Bilgiler

	Ö. 1	Ö. 2	Ö. 3	Ö. 4	Ö. 5	Ö. 6	Ö. 7	Ö. 8	Ö. 9	Ö. 10
Cinsiyet	K	E	K	E	E	K	E	E	E	E
Bölümü	Uluslararası Lojistik ve Taşımacılık	Sosyal Bilgiler	Sosyal Bilgiler	Radyo Televizyon ve Sinema	Matematik Öğretmenliği	Tekstil Mühendisliği	Sosyal Bilgiler	Türk Dili ve Edebiyatı	Hemşirelik	Gazetecilik
Üniversite'deki Yılı	3	6	3	4	4	4	4	4	4	3

Tablo 2'de de görüldüğü gibi araştırmamıza katılan 10 Türkmen öğrencinin 7'si erkek, 3'ü kızdır. Öğrencilerin Uşak Üniversitesinde okudukları bölümlere ilişkin olarak ise; Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Uluslararası Lojistik ve Taşımacılık, Radyo Televizyon ve Sinema, Matematik Öğretmenliği, Tekstil Mühendisliği, Türk Dili ve Edebiyatı, Hemşirelik ve Gazeteciliktir. Araştırmaya katılan öğrencilerin Uşak Üniversitesindeki yıllarına ilişkin olarak da; 6 öğrenci dört yıldır, 3 öğrenci üç yıldır, 1 öğrenci de altı yıldır Uşak Üniversitesinde öğrenim gördüklerini dile getirmişlerdir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Öncelikle alan yazın taraması yapılarak araştırma ilişkin kitap, tez, dergi gibi bilimsel bilgiler derlenmiştir. Daha sonra araştırma sorusu belirlenmiş ve Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerin değerlendirilmesine yönelik Uşak üniversitesinde öğrenimlerine devam eden Türkmen öğrenciye, Sosyal Bilgiler alanında uzman 3 akademisyenin görüşü alınarak hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat formu uygulanmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasında ilk olarak alan yazın taraması yapılarak araştırma ilişkin bilgi sahibi olunmuştur. Daha sonra araştırma sorusu belirlenmiş ve Türkmen öğrencilere uygulanacak yarı yapılandırılmış mülakat formu

oluşturularak Sosyal Bilgiler alanında uzman 3 akademisyenin görüşüne başvurulmuştur. Mülakat sırasında ise araştırmaya katılan Türkmen öğrencilerin araştırma sorularına verdikleri cevaplar ses kaydına alınarak bilgisayar ortamında Word dosyasına aktarılmıştır. Daha sonra ise araştırmaya katılan Türkmen öğrencilerin sorulara vermiş olduğu cevaplar birbirleriyle ilişkilendirilerek kodlamalar yapılmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Çalışmada nitel veri analizlerinden betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz; çeşitli veri toplama tekniklerinden elde edilen verilerin belirlenmiş temalara göre yorumlanmasını içeren bir veri analizidir (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Verilerin analizi esnasında araştırmaya katılan Türkmen öğrencilerin görüşme formundaki sorulara verdikleri cevaplar ilk önce 59 kodda toplanmıştır, daha sonra ise bu kodlar birbirleri ile ilişkilendirilerek bu sayı 35'e indirilmiştir. Bu kodlardan en önemlileri şunlardır: örf ve âdet, kültür, medeniyet, aile, rehber, saygı, iş birliği, eğitim, iletişim, örnek verme, bakış açısı, coğrafi onum, savaş, sistem, içerik, anayasa, kaza, zararlı alışkanlık. Son olarak kodlamalardan elde edilen veriler özetlenerek yorumlanmıştır.

3. Bulgular ve Yorumlar

Bulgular bölümde Uşak Üniversitesi'nde öğrenimlerine devam eden Türkmen öğrencilerin Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerin değerlendirmelerine ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

- Araştırmanın 1. sorusu olan "Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerin açık ve net olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusuna araştırmaya katılan 10 Türkmen öğrenciden 9'u olumlu cevap verirken 1 öğrenci olumsuz cevap vermiştir. Olumlu cevap verenlerden (Ö. 3), "Evet. Mesela dersler verildiği zaman bir dersin üzerinde saatlerce duruyorlar. Mesela bir günde öğretmiyorlar, iki üç güne yayıyorlar, o yüzden hepsi aklımızda kalabiliyor" şeklinde, (Ö. 5), "Şimdiye kadar öğretim programlarıyla ilgili ortaokulda hiçbir sorun yaşamadım. Çünkü açık ve net yazılmış. Mesela açığ kitabı okudunuz, anlayamayacağımız kelimeler varsa, altta dipnot şeklinde kelimelerin anlamı veriliyor" biçiminde, (Ö. 7), "Gerek tarih, gerek coğrafya, gerekse matematik dersleri olsun anlıyoruz. Kendi ana dilimiz olduğu için zorlanmıyoruz anlamakta" şeklinde görüş bildirmiştir. Olumsuz cevap veren (Ö. 10) ise, "Hayır düşünmüyorum. Çünkü nasıl diyeyim, hani ben Türkiye'ye geldim gördüm, ben Türkmenistanlıyım ya, burada baktım ki, nasıl diyeyim dünyaya daha geniş açıdan bakarak öğrenciler öğrenim görüyor. Bizde biraz daha kapalı, konular daha kapalı, açmıyorlar yani" biçiminde görüş bildirmiştir.

Katılımcıların görüşlerinden de anlaşıldığı üzere Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerin genel itibarıyla açık ve net olduğunu anlaşılmaktadır. Ayrıca öğrenciler Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerde dile getirilen ifadeleri anlarken çok zorlanmadıklarını dile getirmişlerdir.

- Araştırmanın 2. sorusu olan “Türkmenistan’da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerin bilimsel nitelikte olduğunu düşünüyor musunuz? sorusuna araştırmaya katılan 10 Türkmen öğrencinin tamamı olumlu cevap vermiştir. (Ö. 2), “*Mesela beşinci sınıfta Eski Dünya Tarihi dersimiz var. Bu derste savaşlar anlatılırken savaşların nedenleri ve sonuçları anlatılmaktadır. Coğrafya derslerinde de konular anlatılırken bilimsel ifadeler kullanılıyor*” şeklinde, (Ö. 3), “*Evet tabikide. Hocalar gerektiğinde dersi işlerken bizi müzelere kadar götürüyorlar. Yani resimlerle falan da öğretiyorlar ve birincil kaynak kullanılıyor*” biçiminde, (Ö. 5), “*Evet. Bilimsellik mesela Tarih derslerinde anlaşmalar, savaşlar, kim hangi ülke ile savaşmış, neden savaşmış, bunlar açık şekilde öğretim programlarında dile getiriliyor. Coğrafya derslerinin öğretim programlarında da, bol bol haritalardan yararlanılması bilimsel olduğunu kanıtlar*” şeklinde (Ö. 8) ise, “*Evet evet. Gerek şey olsun, nasıl diyeyim, bilimsel bilgiler verildiğini düşünüyorum. Görsel olarak da hocalar materyallerden yararlanıyor. Harita olsun, sunum olsun hocalar bunları derste kullanarak bilgileri öğrencilere aktarmaya çalışıyorlar*” biçiminde görüş bildirmiştir.

İfadelerinden de anlaşıldığı üzere araştırmaya katılan Türkmen öğrencilerin tamamı Türkmenistan’da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerin bilimsel bir nitelikte olduğunu söylemişlerdir. Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerde yer alan konuların tarihsel kronolojiyle, nedenlere ve sonuçlara dayandırılarak anlatıldığı vurgulanmıştır.

- Araştırmanın 3. sorusu olan “Türkmenistan’da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerin ulusal değerleri yansıttığını düşünüyor musunuz?” sorusuna araştırmaya katılan 10 Türkmen öğrenciden 9’u olumlu, 1’i ise olumsuz cevap vermiştir. Olumlu cevap verenlerden (Ö. 4), “*Yansıttığını düşünüyorum. Yaşam İlkeleri dersinde Türkmenistan’ın örf adetleri, giyim kuşamları, yeme içmeleri geçiyor*” şeklinde, (Ö. 6), “*Çok geniş bi kapsamda hani bi bilgi paylaşılıyo o kapsamda. Zaten tarih olarak da Türkmenistan Tarihi vazgeçilmez derslerden biri. Çok iyi bir düzeyde, çok yüksek bir düzeyde verilen derslerden biri yani*” biçiminde, (Ö. 9), “*Tarih derslerinden yola çıkarsak her şey net bir şekilde anlatılıyor. Yememiz içmemiz hakkında bilgiler veriliyor. Burada mesela Uhud tatlısı olarak geçiyor, bizim orada Semeni olarak geçiyor. Mesela onlar hakkında olsun, atalarımızın yaşayışları hakkında olsun bilgiler veriliyor*” şeklinde görüş bildirmiştir. Olumsuz cevap veren (Ö. 10) ise, “*Yeteri kadar yansıttığını düşünmüyorum. Çünkü sosyal dediğimizde, demin de dediğim gibi hani bütün insanlığı alması lazım ama bizde öyle değil yani, pek üstünde ilgi gösterilmiyor, derinlemesine bilgi verilmiyor. Onun için yeteri kadar yansıttığını düşünmüyorum*” biçiminde görüş bildirmiştir.

Katılımcıların söylemlerinden de anlaşıldığı üzere araştırmaya katılan Türkmen öğrencilerden bir öğrenci hariç 9 öğrenci Türkmenistan’da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerin ulusal değerleri

yansıttığını ifade etmişlerdir. Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerde Türkmenistan’ın örf adetleri, giyim kuşamları, yeme içmeleri gibi konuların da yer aldığı çoğunlukla dile getirilmiştir.

- Araştırmanın 4. sorusu olan “Türkmenistan’da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerin diğer ulusların kültürleri hakkında bilgi verdiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna araştırmaya katılan 10 Türkmen öğrenciden 8’i olumlu, 2’si ise olumsuz cevap vermiştir. Olumlu cevap verenlerden (Ö. 1), “*Düşünüyorum. Her bir devletin kendi kültürü, kendi yemekleri, kendi şarkıları vardır. Bütün bu kültürler bize anlatılmaya çalışılıyor*” şeklinde, (Ö. 7), “*Bunlarla ilgili, bizim son sınıflara doğru gittiğimizde Dünya Tarihi diye bir dersimiz vardı. Orda yani her şey, uluslararası bilgiler veriliyordu. Avrupa nasıl büyümüş, ya da Afrika hakkında bilgiler veriliyor. Bu ülkelerin, kültürleri hakkında, medeniyetleri hakkında, yeme içmeleri hakkında, giyim kuşamları hakkında bilgiler veriliyor*” biçiminde, (Ö. 8), “*Yani diğer ülkelerin kültürleri hakkında öyle mi diyorsunuz? Bunu daha çok coğrafya derslerinde falan ülkeleri işlediğimiz zaman, dünya Tarihi gibi derslerde hocalar anlatıyor evet. Kültüründen falan bahsediyordu. Yaşamlarından, giyim kuşamlarından, medeniyetleri hakkında bilgi veriliyordu*” şeklinde görüş bildirmiştir. Olumsuz cevap verenlerden (Ö. 4) ise, “*Kültürleri hakkında değil de genelde derslerde sadece isim olarak geçiyor. Detaylara inilip kültürleri hakkında bilgi verilmiyor*” biçiminde görüş bildirmiştir.

Açıklamalarından da anlaşıldığı üzere araştırmaya katılan Türkmen öğrencilerin çoğu Türkmenistan’da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerin diğer ulusların kültürleri hakkında bilgi verdiğini söylemişlerdir. Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerde yer alan konuların diğer ulusların yaşamlarından, giyim kuşamlarından, medeniyetleri hakkında bilgi verildiğini ifade etmişlerdir.

- Araştırmanın 5. sorusu olan “Türkmenistan’da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerde günlük hayatla ilgili konulara yer veriliyor mu?” sorusuna araştırmaya katılan 10 Türkmen öğrencinin tamamı olumlu cevap vermiştir. (Ö. 2), “*Mesela beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflarda Yaşam İlkeleri dersimiz var. Ama beşinci ve altıncı sınıflarda daha çok bizim günlük hayatımızda nasıl davranmamız gerektiğini öğretilir. Büyüğü görünce saygı duymamız, küçüğü görünce ne yapmamız gerektiği hakkında bize örnekler verir. Ve bi de sekizinci sınıfta Türkmenistan Devlet ve Hukuk Esasları dersimiz var. Orda da bizim hak ve hukuklarımız hakkında bilgi veriyor. Nasıl desem size, hani günlük yaşamda karşımıza çıkan sorunlar hakkında bilgi verir. Mesela atıyorum biri önünde bayıldı. Mesela ona nasıl müdahale edeceksin gibisinden bilgi veriliyor. Bu soruya ilişkin cevabım kesinlikle günlük hayatla ilgili veriliyor*” şeklinde, (Ö. 5), “*Mesela Yaşam İlkeleri derslerinde bir öğrenciye alkolün zararları, sigaranın zararları öğretilir. Ve bi de Türkmenistan Devlet ve Hukuk Esasları dersimiz var. O derste de Türkmenistan’ın yasaları, anayasası nedir, maddeleri*

nelerdir onlardan bahsediliyor” biçiminde, (Ö. 7), “Türkmenistan Devlet ve Hukuk Esasları derslerinde veriliyor diyebilirim. Her devletin, her ülkenin kendi hukuku ile ilgili bilgileri edinmesi lazım. O yüzden de hukuk derslerini gördüğümüz zaman günlük hayatla ilgili konular da bunun içine giriyor. Hatta bu dersler başımıza gelen olaylar hakkında bize bilgi de veriyor. Yani diyelim Allah korusun araba kazası oldu, hangi taraf suçlu hangi taraf suçlu değil, bununla ilgili bilgi veriliyor. Yaşam İlkeleri dersinde de sağlıkla ilgili nasıl diyeyim insanın başına gelebilecekler olaylar hakkında bilgiler veriliyor. Bu yüzden günlük hayatla ilgili konulara yer veriliyor” şeklinde görüş bildirmiştir. (Ö. 8) ise, “Evet evet kesinlikle. Yaşam İlkeleri dersinde daha çok anne babaya nasıl davranılması, aileye nasıl davranılması, akrabaya nasıl davranılmasıyla ilgili bilgiler veriliyor. Yaşam İlkeleri dersinde herhangi bir durum olduğu zaman, mesela bir hastalık veya kaza olduğu zaman nasıl müdahale edilmesi gerektiği konuları öğretiliyordu. İşte son sınıflarda hukuk dersleriyle ilgili yasalar falan olsun, kanunlar, maddeler anlatılıyordu” biçiminde görüş bildirmiştir.

İfadelerinden de anlaşıldığı üzere araştırmaya katılan Türkmen öğrencilerin tamamı Türkmenistan’da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerde günlük hayatla ilgili konulara yer verildiğini vurgulamışlardır. Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerde sigaran zararları, alkolün zararları, küçüklere ve büyüklere karşı nasıl davranılmalı, hastalık veya kaza olduğu zaman nasıl müdahale edilmesi gerektiği... gibi konuların yer verildiği ifade edilmiştir.

- Araştırmanın 6. sorusu olan “Türkmenistan’da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerde eksiklik olduğunu düşünüyor musunuz? Düşünürseniz bu eksiklikler nelerdir? Bu eksiklikleri gidermek için neler yapılabilir?” sorusuna araştırmaya katılan 10 Türkmen öğrenciden 8’i olumlu cevap verirken 2’si olumsuz cevap vermiştir. Olumlu cevap verenlerden (Ö. 6), “Öyle bi eksiklik olduğunu düşünmüyorum. Her ülkenin kendi eğitimi olduğu gibi de bizim ülkemizin de kendi eğitim sistemi olduğu için hani her ülkeye göre değiştiği için bizim ülkenin de yeterli olduğunu düşünüyorum” şeklinde, (Ö. 9), “Eksiklikler olduğunu düşünmüyorum. Çünkü bizim derslere bakıldığında baya bi ders görüyoruz. Eski Tarih var, Türkmenistan Tarihi var, tarih ile ilgili çok ders var. O yüzden eksiklik olduğunu düşünmüyorum, çok net anlatılıyor konular” biçiminde, (Ö. 10), “Eksik olduğunu düşünmüyorum. Derslerde verilen konuların saatlerinde eksiklik yok gayet iyi bizim için. Nasıl diyeyim, Türkiye’ye geldim ve baktım hemen hemen aynı şeyler. Demin de söylediğim gibi yapısı açısından herhangi bi eksiklik yok” şeklinde görüş bildirmiştir. Olumsuz cevap verenlerden (Ö. 2) ise, “Kesinlikle. Şöyle düşünüyorum da Türkiye ile Türkmenistan’da okutulan dersleri karşılaştırıyorum, Coğrafya ve Tarih gibi dersler benzer lakin içerik olarak bazı farklılıklar var. Bu farklılıklara baktığımızda Türkmenistan’daki derslerin içeriklerinin yetersiz kaldığını söyleyebilirim. Ayrıca Türki Cumhuriyetler hakkında da yeteri kadar bilgi verildiğini düşünmüyorum. Bu eksiklikleri gidermek için de; Bu konudaki düşüncem, Türkiye’deki

öğretmenler ile Türkmenistan’daki öğretmenler arasında bir iş birliği yapılabilir bunu öneririm, gerçek bu yani. Bi de burdaki okutulan derslerle Türkmenistan’da okutulan dersler arasındaki dengeyi kurması lazım ki, Türkiye’yi daha çok tanıyabilelim. Ya da Müslüman ülkeleri daha çok tanıyabilmek adına olsun iş birlikleri olabilir. Ayrıca Türkmenistan’dan Türkiye’ye, Türkiye’den de Türkmenistan’a gibi ülkeler arasında öğretmenler transfer edilebilir. Mesela Türkmenistan’dan öğretmen gelsin Türkiye’de iki sene öğretmenlik yapsın ve sistemini öğrensin. Ondan sonra burdan gitsin oraya öğretsin sistemi. Yani böyle olmasını tercih ederim” biçiminde görüş bildirmiştir.

Katılımcıların görüşlerinden de anlaşıldığı üzere araştırmaya katılan Türkmen öğrencilerden ikisi hariç geri kalanı Türkmenistan’da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerde eksiklik olmadığını ifade etmişlerdir. Diğer iki Türkmen öğrenci ise olumsuz cevap vererek, Türkiye’deki öğretmenler ile Türkmenistan’daki öğretmenler arasında bir iş birliği yapılabilir diye ifade de bulunarak bu olumsuzlukların giderilebileceğini önermişlerdir.

- Araştırmanın 7. sorusu olan “Genel olarak değerlendirecek olursanız, Türkmenistan’da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan dersler hakkında olumlu bir düşünceye sahip misiniz? Nedenleri ile açılır mısınız” sorusuna araştırmaya katılan 10 Türkmen öğrenciden 8’i olumlu, 1’i geliştirilebilir derken 1 öğrenci de olumsuz cevap vermiştir. Olumlu cevap verenlerden (Ö. 5), “Bizim Türkmenistan’da ders kitapları çok önemlidir. Bir profesör ders kitabı hazırlar ve Milli Eğitim Bakanlığının emri olmadan o ders kitabı basılmaz. Yani iyice eleştirilir. İyice gözden geçtikten sonra öğrencilere o kitaplar sunulur. O yüzden kitaplarımız açık ve net, öğrenciler kolayca anlayabilir. Bu konudaki düşüncem olumludur” şeklinde, (Ö. 6), “Ben yeterli olduğunu düşünüyorum kendi açımdan, kendi okuduğum dönemde. Hani şu zamanda zaman da geliştiği için daha da yüksek seviyelere yavaş yavaş gidiyor. Okulların yılları uzuyor, hani bizim bitirdiğimiz dönem 10 sene, şuan 12 yıllık. Onun gibi şuan daha da yükselişe gittiğini düşünüyorum ve eksiklik olduğunu düşünmüyorum” biçiminde görüş bildirmiştir. Geliştirilebilir cevabını veren (Ö. 2), “Genel olarak burda da Coğrafya dersleri veriliyor, Türkmenistan’da da veriliyor, lakin Türkmenistan’da çok detaylı bilgiler verilmiyor. O yüzden bu soruya cevabım geliştirilebilir olacak” şeklinde görüş bildirmiştir. Olumsuz cevap veren (Ö. 10) ise, “Dünyaya geniş açıdan bakılmıyor yani. Tek işte atalarımızı ve dünyayı coğrafya derslerinde gösteriyorlar, söylüyorlar. İnsanların yaşamlarına baktığımızda böyle nasıl diyeyim geniş açıdan bakmıyorlar yani. O yüzden de hocaların daha iyi eğitim almalarını ve eğitim aldıktan sonra da ciddi olarak işlerini yapmaları bi çözüm olabilir yani” biçiminde görüş bildirmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı üzere araştırmaya katılan Türkmen öğrencilerin çoğunluğu Türkmenistan’da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan dersler hakkında olumlu bir

düşünceye sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan bir Türkmen öğrenci Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan dersler hakkında olumsuz görüş bildirirken, bir öğrenci de geliştirilebilir ifadesini kullanmıştır.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

4.1. Sonuçlar

Türkiye'de öğrenim gören Türkmen öğrencilerle yapılan görüşmelerden yola çıkarak, Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerin değerlendirilmesine ilişkin şu sonuçlar elde edilmiştir:

- Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan derslerin açık ve net olduğunu,
- Sosyal Bilgiler dersi kapsamında Türkmenistan'da ortaokullarda okutulan derslerin bilimsel bir nitelikte olduğunu,
- Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan derslerin ulusal değerleri yansıttığını,
- Sosyal Bilgiler dersi kapsamında Türkmenistan'da ortaokullarda okutulan derslerde diğer ulusların kültürleri hakkında bilgi verdiğini,
- Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan derslerde günlük hayatla ilgili konulara yer verildiği,
- Sosyal Bilgiler dersi kapsamında Türkmenistan'da ortaokullarda okutulan derslerin öğrencilere rehber olup öğrencileri geliştirir nitelikte olduğu,
- Genel itibarıyla Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan derslerde eksiklik bulunmadığı,
- Genel olarak Türkmen öğrencilerin Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan derslerin yapıları hakkında olumlu bir düşünceye sahip olunduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Araştırmada elde edilen sonuçlardan yola çıkarak Türkmenistan'da ortaokullarda Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerin açık ve net olduğu, ulusal değerleri yansıttığı, diğer ulusların kültürleri hakkında bilgi verdiği, günlük hayatla ilgili konulara yer verdiği, öğrencilere rehber olup öğrencileri geliştirir nitelikte olduğu ve bilimsel nitelikte olduğu görülmektedir.

4.2. Tartışma

İnsanoğlunun varoluşundan günümüze kadar koruduğu değerleri ve ürünleri nesilden nesile aktarırken eğitime önemli görevler düşmektedir. Çünkü toplumların birbirlerinden haberdar olması, ister planlı olsun ister plansız olsun eğitim süreci ile gerçekleşmektedir (Başar, 2007). Aksi takdirde toplumlar var oldukları tarih sahnesinden silinmeye mahkûmdurlar (Gürgil, 2011).

Toplumlar tarih sahnesinden silinmeyip devamlılığını sürdürebilmeleri için vatandaşlarına hedeflerine uygun beceri ve yetenekleri kazandırabilmelidirler (Nalçacı, 2001). Bu nedenle toplumlar geleceğe güvenle bakabilmek adına vatandaşlarına iyi bir eğitim vermelidirler (Keskin,

2009). Bunun içindir ki her toplum eğitimini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Şüphesiz her ülke gibi Türkmenistan da verdiği eğitimin kalitesini arttırarak ülkenin gelişmişlik düzeyini yukarlara taşımayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda Türkmenistan'ın eğitimini geliştirmek adına eserler ortaya konmuştur. Türkmenistan'ın eğitimi üzerine yapılan çalışmalar bazıları şunlardır:

Türk (2010), "Türkiye-Türkmenistan İlişkileri 1990-2010" adlı eserinde; Türkiye ile Türkmenistan arasındaki eğitim ve ekonomi alanındaki ilişkileri ele alırken, kardeş ülkelerden Türkiye'ye öğrenci getirme projesi olan "Büyük Öğrenci Projesi" nin uygulanmaya konulduğunu ve Türkmenistan gibi Orta Asya ülkelerinde okulların kurulduğunu ifade etmiştir. Türk (2010), araştırmasının sonunda, Türkiye'ye öğrenim görmeye gelen her dört Orta Asya ülkesi öğrencisinden birinin Türkmen öğrenci olduğunu ve bu da yurt dışından Türkiye'ye öğrenim görmeye gelen ülkeler arasında Türkmenistan'ın ilk sırada olduğunu ifade etmiştir.

Savaş (2016), "Türk Dünyasındaki Eğitim Alanındaki Gelişmeler ve Yenilikler" adlı araştırmasında; her yıl 3000'e yakın Türkmen öğrencinin Türkiye'ye üniversitelerde eğitim almak için geldiğini belirterek, Türk Cumhuriyetlerinde bağımsızlık sonrası eğitimde ciddi gelişmeler olduğunu vurgulamıştır. İlk olarak Kiril alfabesinden Latin alfabesine geçilerek yurt dışı öğrenci alışı verişinin hızlandığını, yabancı devletlerle askeri, sağlık, ticari ve eğitim alanlarında anlaşmalar yapılarak milli coğrafya, milli tarih gibi ülkenin kültürünü ve değerlerini anlatan yeni ders kitaplarının hazırlanıp basıldığını ifade etmiştir. Savaş (2016), araştırmasının sonunda, ortak bir kültür geçmişine sahip olan Türk halklarının alfabe birliğini eğitimde daha çok uygulayarak tecrübelerini birbirlerine aktarmaları gerektiği önerisinde bulunmuştur.

Turan (2016), "Sovyet Türkmenistan'ından Bağımsız Devlete Türkmenistan'da Tarih Öğretimi" adlı çalışmasında; Türkmenistan'da SSCB zamanında uygulanan Tarih öğretim sisteminin özellikleriyle Türkmenistan'ın bağımsız olmasından sonra Tarih öğretim sisteminde meydana gelen değişiklikleri ortaya çıkarmak amacıyla doküman incelemesi ve tarama modeli yöntemlerinden yararlanmış. Ders kitapları ve öğretim programları üzerine yapılan bu araştırmanın sonunda SSCB zamanında Türkmenistan'da da SSCB Tarihi ve Umumi Tarih adlarında iki çeşit Tarih dersi okutulduğu ve SSCB döneminde kullanılan ders kitaplarında ve öğretim programında yoğun siyasi-ideolojik yönlendirme ve tarihin kötüye kullanımının olduğu ortaya konulmuştur. Turan (2016), 27 Ekim 1991'de Türkmenistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra SSCB'nin ideolojik ve kültürel etkisinden kurtulmaya, kendi ulusal kimliği oluşturmaya dönük politikalar uygulandığı ifade etmiştir. Türkmenistan'ın bağımsızlığını elde etmesinden sonra SSCB Tarihi dersinin yerine Türkmenistan Tarihi dersi okullarda okutulmaya başlandığını ve SSCB döneminde okutulan Umumi Tarih dersinin ders saati ve içeriği yeniden düzenlendiğini belirtmiştir.

Türkmenistan'ın eğitimi ile ilgili bazı eserler kaleme alınarak Türkmenistan'ın eğitimi hakkında bilgiler verilmiştir. Ortaya konan eserlere baktığımızda genellikle

doküman incelemesi yöntemi kullanılmaktadır. Bizim çalışmamızı diğer çalışmalardan farklı kılan tarafı, Türkiye’de öğrenim gören Türkmen öğrencilere yarı yapılandırılmış mülakat formu uygulanarak Türkmenistan’da Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan dersler hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Görüldüğü üzere araştırma uygulanan yöntem bakımından da bu alanda yapılan diğer çalışmalardan farklılık göstermektedir. Ayrıca bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran ve orijinal kılan bir başka tarafı da, Türkmenistan’da ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan derslerin değerlendirilmesine ilişkin bir çalışmanın olmaması ve bu çalışmanın bu boşluğu gidermeye çalışmasıdır.

4.3. Öneriler

Elde edilen bulgular sonucunda Türkiye’de öğrenim gören Türkmen öğrencilerle yapılan görüşmelerden yola çıkılarak şu önerilerde bulunulmuştur:

- Türkmenistan’da ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan derslerde özel gün ve haftaların öneminden yeterince bahsedilmemiştir. Özel gün ve haftaların önemleri üzerinde daha çok durularak, öğrenciler manevi açıdan daha donanımlı kılınabilir.
- Türki Cumhuriyetler ile birlikte hareket edilerek, Sosyal Bilgiler dersi kapsamında ortak dersler oluşturularak Türk kültürünü anlatan dersler oluşturulabilir.
- Sosyal Bilgiler dersi kapsamında Türkmenistan’da ortaokullarda okutulan derslerin ders kitaplarında içindikiler kısmı kitapların sonunda yer almaktadır. Öğrencilerin derslerin süresini daha çok verimli kullanılması açısından içindikiler kısmı kitapların başında yer verilebilir.
- Türkmenistan’da ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan derslerin ders kitaplarının sonunda kaynakça yer almamaktadır. Ders kitaplarının sonunda kaynakça bölümünün yer alması bilimsellik açısından doğru olacağından ders kitaplarının sonuna kaynakça bölümü eklenebilir.
- Derslerde teorik bilgilerin yanında uygulamaların da sayıları artırılarak derslerin daha iyi anlaşılması sağlanabilir.

Her ülkenin kendine özgü eğitim sistemi vardır ve ülkeler eğitim sistemlerini geliştirmek adına birtakım düzenlemeler yapmak zorundadırlar. Ülkeler eğitim sistemlerinin aksayan yönlerini düzeltmek için öncelikle kendi eğitim sistemleri hakkında bilgi sahibi olup diğer ülkelerin de eğitim sistemlerini araştırarak karşılaştırma yapmalıdırlar. Bu çalışmada Türkmenistan’da ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan derslerin yapıları incelenerek, diğer ülkelerde Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan derslerin yapıları ile karşılaştırılarak programın olumlu ve olumsuz tarafları ortaya konmuştur.

Çalışmanın sonunda ortaya konan öneriler dikkate alınıp gerekli düzenlemeler yapılırsa öğrencilerin derslere katılımının artacağı, öğrencilerin daha donanımlı ve kültürlü olacağı ve derslerin daha verimli kullanılacağı öngörülmektedir.

Kaynakça

- Altunöz, S. (2008). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler programı hakkında öğretmen ve müfettiş görüşleri (Bolu ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Aytaçlı, B. (2012). Durum çalışmasına ayrıntılı bir bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-9.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmada örneklem yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Başar, E. (2007). Türkiye’deki eğitimin tarihsel gelişimi. Demirel, Ö. & Kaya, Z. (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Duymaz, A. (2015). Türkmenistan’da kültürel kimliğin kaynağı olarak dede korkut geleneği. *Milli Folklor Dergisi*, 27(107), 19-33.
- Fidan, N. (2012). *Okulda öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Güneş, F. (2014). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Gürgil, F. (2011). *İlköğretim sosyal bilgiler programında halk kültürünün yeri: İlköğretim öğrencilerinin halk kültürü uygulamalarına ilişkin görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Keskin, Y. (2009). Türkiye’de ilköğretim programlarında yer alan sosyal bilgiler içerikli derslere ait öğretim programlarının gelişimine tarihsel bir bakış. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(2), 107-130.
- M.E.B. (2008). *Özel eğitim rehabilitasyon merkezi zihinsel engelli bireyler destek eğitim programı*. Ankara: Özel Öğretim Kurumları Genel Kurulu.
- Nalçacı, A. (2001). *Cumhuriyetten günümüze ilköğretim dosyal bilgiler programındaki değişimlerin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Oran, M. (2018). *Ortaokul sosyal bilgiler ve Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programlarının Azerbaycan ve Türkmenistan’daki eşdeğer derslerin öğretim programlarıyla karşılaştırılması*. Doktora Tezi. Uşak: Uşak Üniversitesi.
- Rahmanov, A. (2004). *Türkiye-Türkmenistan ilişkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Savaş, S. (2016). Türk dünyasındaki eğitim alanındaki gelişmeler ve yenilikler. *Journal of Azerbaijani Studies*, 60, 269-283.
- Turan, R. (2016). Sovyet Türkmenistan’ından bağımsız devlete Türkmenistan’da tarih öğretimi. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 5978- 5997.

- Türk, F. (2010). Türkiye-Türkmenistan ilişkileri 1990-2010. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(2), 57-64.
- T.C.B.K.K.G.M. (2014). <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss663.pdf> adresinden 25.08.2018 tarihinde alınmıştır.
- Yalar, T. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun belirlenmesi ve öğretmenlere yönelik bir program modülü geliştirme*. Doktora Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi.
- Yılbat, B. (2001). *XIX. yüzyıl seyyahlarına göre Türkmenistan tarihi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.